

Çay Tarımında Gürcülere Karşı Ayrımcılık ve Mitler

Muhammet Öksüz¹ , E. Murat Özgür²

Öz

Bu çalışma Gürcistan'dan Türkiye'ye döngüsel emek hareketliliğinde bulunan Gürcülerin maruz kaldığı ayrımcılık üzerinedir. Ayrıca ayrımcılığın meşrulaştırılması için üretilen mitlere odaklanılmaktadır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ayrımcılık ve mitler tespit edilerek teorik bağlantı kurulmaktadır. İkinci bölümde katılımlı gözleme ilişkin saha notlarından çözümlenmeler yapılmaktadır. Son kısım sonuç bölümünden oluşmaktadır. Araştırmada farklı kategorilerden 48 katılımcı ile nitel görüşme yapılmıştır. Nitel görüşmeler betimsel ve söylem analizi ile çözümlenmiştir. Ayrıca Gürcülerin medyada temsil biçimlerine bakılarak medya üzerinden de söylem analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan • Türkiye • Döngüsel iş gücü hareketliliği • Ayrımcılık • Mit

Discrimination and Myths against Georgians in Tea Farming

Abstract

This study explores the discrimination experienced by the Georgians who participated in cyclical labor migration from Georgia to Turkey for tea farming work, alongside the myths created to justify such discrimination. Divided into three parts, the study establishes a theoretical connection between discrimination and myths, analyzes field notes for participatory observation, and concludes from insights drawn from qualitative interviews conducted with 48 participants from different categories. Thus, through descriptive and discourse analysis, the study examines the representation of Georgians in the media.

Keywords: Georgia • Turkey • Circular labor mobility • Discrimination • Myth

1 Sorumlu Yazar: Muhammet Öksüz (Arş. Gör.), Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Siirt, Türkiye. Eposta: muhammetoksuz@siirt.edu.tr ORCID: 0000-0002-2255-3111

2 E. Murat Özgür (Prof. Dr.), Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye. Eposta: ertuglurmuratozgur@gmail.com ORCID: 0000-0002-2146-7721

Atf: Öksüz, M., & Özgür, E. M. (2023). Çay tarımında Gürcülere karşı ayrımcılık ve mitler. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43, 537-559. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0036-1>

Extended Summary

This study examines the negative discourse encountered by Georgians engaged in circular labor migration from Georgia to Turkey for tea harvesting. Using interviews with local residents, news articles and media comments targeting Georgians, the study reveals the challenges Georgians face during their workdays and the processes surrounding their labor and field observations are also presented. Data were analyzed concerning the conceptual framework of discrimination and the processes of myth production. Furthermore, the reactions of Georgians to the processes are discussed using strategies and tactics. Thus, this study aims to uncover and address the discrimination and myths surrounding Georgians' experiences in the tea market, their coping strategies, and the perpetuation of discrimination.

In its examination of structural discrimination (2012, p. 7), this study introduces the concept of “delegitimization” (Delegitimization), drawing inspiration from Bar-Tal's (1989) work on extreme stereotypes and discriminations, and combines this concept with myths. Oren and Bar-Tal (2007) examine this concept using Israel and Palestine as an example, indicating the reference to the negative aspects of groups subjected to discrimination by society. This can also emerge as dehumanization, highlighting the group's negative characteristics and traits, stigmatizing them with political labels, and emphasizing their differences from morally superior groups. Additionally, it can be achieved by equating the group's characteristics with those of a different negative group. Exclusion and discrimination are explained by Bar-Tal (1989, pp. 172–173) using five different conceptualizations. The first conceptualization is dehumanization, which classifies a group as subhuman and animal-like. A dehumanized group is pushed to the margins, while the dominant group assumes the authority to domesticate them. The second conceptualization is outcasting, which occurs when a group violates crucial social standards. The third conceptualization is trait characterization, which reduces those subjected to discrimination to parasitic, unstable, and unreliable traits. The fourth conceptualization is the use of political labels to brand the group. This conceptualization is not limited to labeling the group as fascist or communist but also involves the politicization of an individual's country identity if it differs from the dominant group. Religious differences can also directly push the group into a political realm. Lastly, group comparison is achieved by aligning the group with another group disliked by the dominant society.

This study examines the discrimination against Georgians involved in circular labor migration from Georgia to Turkey for tea farming work within the framework of the aforementioned concepts. It also focuses on how myths and discrimination are created. To support these claims, this study emphasizes a field experience that includes participatory observation of the daily lives of Georgians. The study consists of three sections: the discrimination against Georgians and the myths created as well as their

relationship with power dynamics, the field experience of participatory observation conducted with Georgians that is analyzed based on discrimination and myths, and lastly the conclusion.

Methodology

In 2017, approximately 2,438,000 people entered through the Georgia border crossing, with around 222,000 monthly entering through land routes, since those who come for tea farming prefer not to use sea or air. Thus, 2,349,554 people entered by land. Notably, the months of May, June, July, and August experienced the highest influx. During the summer, 1,082,803 people entered Georgia. Since Georgia fell under the category of countries with a “hidden population,” the exact number of people arriving for tea harvesting is unknown. While this study does not aim to generalize discrimination against the group, its aim is to address discrimination and uncover the group. Thus, this study is designed within the framework of interpretive and critical social science and focuses on discrimination against Georgians. The participants in the qualitative interviews naturally vary since discrimination is multidimensional and involves multiple actors. For this purpose, 48 qualitative interviews were conducted, which included seven intermediaries, three cultural memory carriers aged 70, six employers (all of whom are local participants and currently employers), one dental assistant, two pharmacists, one key informant from the Rize Migration Administration, one key informant involved in smuggling and crime prevention from the public security branch, the president of Rize Chamber of Commerce, one security officer and office manager at the Sarp Border Crossing, one journalist, one Georgian citizen married in Turkey, one imam from the city of Batumi, twelve Georgian workers, three Turkish students studying in Georgia (from Rize, Urfa, and Adıyaman), and six different categories of tradesmen. The interviews were recorded, analyzed, and subjected to descriptive and discourse analysis. In addition, discourse analysis was conducted with a focus on the representation and perception of Georgians in the media.

Conclusion

This study highlights the discrimination and myths endured by Georgians who engaged in labor mobility for tea farming in Turkey. While these challenges are specific to Georgians, they reflect broader processes experienced by migrants and indigenous populations as “others.” When Georgians and other groups are included in the labor process, they are dehumanized, pushed to the edges of society, reduced to a single identity, labeled with political tags, and all opposition actions are justified using group comparisons. This underlying process results in the ethnicization of labor through Georgians. The ethnicization of labor also facilitates the process of capturing the surplus value. Therefore, intermediaries, employers, factories, shopkeepers, and the

entire process from the Sarp border gate to the tea gardens controlled Georgian labor. This process is related to the neoliberal policies implemented in both Georgia and Turkey. However, in Georgia, Turkish and Muslim groups are ethnically classified and included in the labor markets as cheap labor using specific forms of discrimination and myths. The reason why Georgians are excluded from the tea labor market is due to discrimination and myths, which are also related to demographic transformation, neoliberal policies, and historical background in Georgia and Turkey. Kurds, who can participate in hazelnut harvesting, cannot be included in the tea labor market. Aside from the ethnicization and feminization of seasonal agricultural labor among Kurds in Turkey, the tea region's exclusionary view of Kurds prevents them from entering this market. During the COVID-19 pandemic, the tea region handled its labor needs from within its region. This labor was mostly in the form of family labor. Additionally, according to the local population, Kurdish workers were transported from prospective eastern provinces such as Ardahan, Kars, and Erzurum. However, since tea picking requires expertise, Kurds used their labor in activities like transportation, working at collection points, and factories rather than tea picking. It is possible to adapt the discrimination and myths generated against Georgians to the production of local seasonal agricultural labor.

Despite facing discrimination, Georgians have developed tactics to resist and negotiate these adverse conditions, myths, and labor exploitation. By mobilizing through their network adopting certain behaviors, and engaging in sharecropping activities, they strive to improve their working conditions and economic situation. Most Georgian workers are part of this principle. If Georgians perceive that their labor is being exploited, marginalized, or subjected to injustice, the information is quickly passed through their networks. Consequently, they engage in activities to increase the weight, such as checking the scales and recording the weight at tea collection points, including the woody sections by cutting the tea deeper, adding grass, soil, and stones in the tea bag, and soaking the tea bag in the stream if there is no supervisor at the garden. They also demonstrate their daily resistance by deliberately damaging the tea plants while walking, and due to the nature of their daily work, they can demand separate wages for transportation, collection, and sales activities, which were initially priced separately. In response to discrimination, Georgians express their names as Turkish–Muslim names to show their affiliation with Muslim communities coming from Georgia. Some even hide tattoos having the shape of a cross and conceal their necklaces. These tactics are not only directed to intermediaries but also to employers. They include tactics such as compelling their employer to buy them cigarettes, quitting their jobs, slowing down their work pace, and even claiming to be sick and unable to work. In some cases, these tactics are directed at shopkeepers. They can obtain little items without paying if they have no option and believe they are being overcharged for a product simply because they are Georgian. When confronted by the police, some

Georgians, due to the lack of adequate documentation, pretend not to know Turkish despite being fluent in it, and sometimes they pretend to be locals based on their Turkish language skills. In addition to evading all these forms of discrimination and myths, they engage in sharecropping activities to improve their economic income.

Georgians that participate in labor mobility for tea farming from Georgia to Turkey have experienced various forms of discrimination in their target regions. This discrimination is replicated under certain conditions, as detailed in the section above concerning their daily life. Despite this, Georgians have developed tactics against this discrimination and myths, engaging in negotiation and redefining work tactics and strategies. We hope that the processes and structures examined in this study will help in understanding other groups in a different labor market. Thus, understanding these processes is crucial to comprehend the dynamics in labor markets and capitalism, and the ever-changing positions of various groups within the local and national labor markets.

Çay Tarımında Gürcülere Karşı Ayrımcılık ve Mitler

Bu çalışma Gürcistan'dan Türkiye'ye döngüsel emek hareketliliğinde bulunan Gürcülerin hedef bölgede maruz kaldıkları olumsuz söylemleri ele almaktadır. Bu söylemler bölge halkı ile yapılan görüşmelerden elde edildiği gibi medyada Gürcülere yönelik üretilen haber ve yorumlarla elde edilmiştir. Gürcülerin bir çalışma günü içerisinde nelere maruz kaldıkları ve işe ilişkin süreçlerin nasıl işlediğini ortaya koymak için de bir güne ilişkin katılımlı gözlemin saha notlarını da bir bölümde açık ediyoruz. Bu veriler ayrımcılığa ilişkin kavram seti ve mitin üretim süreçleri ile ele alınmaktadır. Ayrıca Gürcülerin bu süreçlere verdikleri tepkiler de strateji ve taktik bağlamına ele alınmaktadır. Böylece Gürcülerin çay piyasasına dahil olduklarında nasıl sorunlarla karşılaştıkları, bu sorunlara nasıl cevaplar ürettikleri ve ayrımcılığın nasıl üretildiği soruları cevaplanmış olacaktır.

Gündelik hayatın içerisinde ayrımcılık o kadar derinlere işlenmiştir ki çoğu zaman bu fark edilmez. Ayrımcılığın en kalıcı hali birçok faktör ve aktör tarafından sürekli meşrulaştırılmaya çalışılmasıdır. Ayrımcılığın bu derece sürmesi ve sürdürülmesi aslında kendi konumlarını sürdürmek isteyenlerin iktidar hırsına ve çoğunluğun bu ayrımcılığa seyirci kalıp bunu onaylanması ile şekillenir (Göregenli, 2012, s. 3). Bunun yanında söz konusu mağdur olan kişilerin içsel olarak bu ayrımcılığı da onaylaması gerekir. Ayrımcılığı onaylama hali birçok farklı şekilde meydana gelebilir. İlk olarak kişinin ya da söz konusu grubun içinde bulunduğu topluluğa bir bağlılığı olması gerekir ve bu bağlılığın ekonomik yönü varsa “sabrederek” bir tepkide bulunur. Şayet ayrımcılığa uğrayan grup üyeleri geçici süre ile o toplulukta bulunuyorsa “sabır eşiği” daya yüksek olabilmektedir. Bu noktada “adil dünya inancı” (belief in a just world) kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram her ne kadar kişinin kendisi için ortaya koyduğu bir meşrulaştırma biçimi ise de aslında topluluklar ayrımcılığa maruz bıraktıkları gruplar için de bu söyleme başvurabilirler. Bu kavram kişilerin başlarına gelenler ile kişilerin davranışları arasında bir ilişki kurmaktadır (Larner, 1980, s. 9–10). Oldukça kaderci ve iman yüklü olan bu kavram kişilerin başına bir şey geldiğinde onu hak ettiklerini düşündürmektedir. Böylece kurban değersizleştirilerek görmezden gelinir. Ne kişi ne de toplum söz konusu gruba ayrımcılık yapılması karşısında bu bununla mücadele etme araçlarının var olabileceğini bile aklına getirmez. Ayrımcılık salt bu kavramlarla açıklanamaz, ayrımcılığın yapılabilmesi için birçok meşrulaştırma araçlarına ihtiyaç vardır. Grubun kendisi ahlaki olarak dışlanmalıdır. Ahlaki olarak dışlanan kişiler en ufak bir şeyde gözden çıkarılabilir hale gelirler (Opotow, 1990; Opotow ve ark., 2005). Grubun etik ve ahlaki değerlerinin olmadığı iddia edilebilir. Olabildiğince hâkim topluluk ile grup arasındaki farklılıklara vurgu yapılır.

Göregenli, ayrımcılık ile ilgili çalışmasında (2012, s. 7) Bar-Tal'a (1989) atıfla “gayrimeşrulaştırma” (Delegitimization) kavramını ortaya koyar. Bar-Tal bu kavram okumasını aşırı klişe ve önyargı ile birleştirir. Biz de bu çalışmada bu kavramı mitler

ile birleştireceğiz. Oren ve Bar-Tal (2007) bu kavramı İsrail ve Filistin örneği üzerinden inceler buna göre; toplum tarafından ayrımcılığa maruz bırakılmış grupların son derece olumsuz yönlerine atıfta bulunma durumuna işaret eder. İnsanlıktan çıkarma, olumsuz karakter ve özellikleriyle grubu ön plana çıkarma, siyasi etiketlerle damgalama ve ahlaki olarak yüksek başka gruplarla kıyaslayarak farklılığına vurgu yapma şeklinde ortaya çıkabilir. Bunun yanında farklı düşman veya kötü bir grupla söz konusu grubun özelliklerini eşitleyerek de bunu yapabilir. Bar-Tal (1989, s. 172–173) dışlama ve ayrımcılığa maruz bırakma biçimlerini beş farklı kavramsallaştırma ile açar. İlki insanlıktan çıkarma (Dehumanization); bir grubu aşağı ırk olarak sınıflandırıp hayvana yaklaştırma olarak ortaya çıkar. İnsanlıktan çıkarılan ve hayvana yaklaştırılan bir grup yabana itilir ve evcilleştirilmesi için tüm müdahale hakkı hâkim grubun eline geçer. İkincisi toplumun dışına itme (Outcasting) biçiminde gerçekleşir. Buna göre grubun önemli toplumsal normları ihlal ettikleri eylemlerle grup dışlanabilmektedir. Üçüncüsü grubu bir karaktere indirgeyerek o karakter üzerinden tanımlama (Trait Characterization). Ayrımcılığa maruz kalan kişileri asalak, dengesiz ve güvenilmez olarak nitelendirme şeklinde damgalama olarak gerçekleşir. Dördüncüsü, söz konusu grubu bir politik etiket ile yaftalama (Use of political labels) şeklinde gerçekleşir. Bu sadece grubu faşist, komünist olarak yaftalamakla ilgili değildir, kişinin geldiği ülkenin farklı olması durumunda da ülke kimliği siyasi bir kimliğe dönüşebilir. Hatta dinsel farklılık doğrudan grubu politik bir zemine itebilir. Son olarak grup karşılaştırması (Group comparison) yolu ile gerçekleşir. Buna göre söz konusu grup hâkim toplum tarafından nefret edilen bir başka gruba yaklaştırması ile gerçekleşir.

Yukarıda sıralanan beş farklı ayrımcılık biçimlerinin meşrulaştırılmasına bir yardımcı etken olarak mitler devreye girer. Mitler bireysel inançların ötesinde toplumsal bir norm işlevi taşıma özellikleri ile iktidar yapılarını şekillendirirler. Mitler söz konusu olguyu inkâr ettirir, önemsizleştirir ve eylemi meşrulaştırır. Böylece mitler mağdura karşı düşmanca bir iklim yaratır. Hatta mitler öyle kökleşir ki ayrımcılığın sorumlusu bile mağdur olabilir. Bu sebeple mitlerin kabulü arttıkça mitin ifade ettiği tüm olgular da meşrulaştırılmaktadır (Kooper, 1996). Mitler anlatımın sürdürülmesini sağladığı (Smith, 1996, s. 33) gibi kişileri ve grupları toplumun çarpık bir nesnesine dönüştürerek onları sömürür (Banks ve ark., 1993, s. 296). Bunun için de aslında mitlerin neyi ifade ettiği değil neyi görünmez kıldığı üzerinde düşünmek gerekmektedir. Çünkü mitler efsanelerin gerçek olmalarına ve her üretilen mit kendi kendilerinin kehanetlerinin gerçek olduğu yanılgısını üretir (Berger, 1966). Mitler zıtlıklar da içerir ve zıtlıkları bir arada bulundurarak *kademeli srteotipleşmede* (gradual stereotyping) (Schaeffner, 1994) bulunur, böylece zaman içerisinde biz ile onlar arasındaki farklılıkları güçlendirirler. İlgili mitin işlevselliği için kültürel olarak kabul edilebilir olması ve kültür hangi araçlardan besleniyorsa o araçlarla mitin de beslenmesi gerekmektedir. Kültürden beslenen mitler böylece kültür ile aynı hizaya sokulur. *Eylemleri Hizalama* (aligning actions) durumu hem normatif kültür unsurlarının farkındalığını arttırır hem

de mit ile farkındalık aynı hizaya gelir (Stokes ve Hewitt, 1976, s. 837–848). Böylece sorgulanabilir olan meşrulaşır, normların doğruluğu teyit edilir ve mite bağlı olarak eylemin akışının sürdürülebilmesi için mit kültürle aynı hizaya getirilir. Kademeli stereotipleştirme ve eylemlerin hizalanabilmesi için söz konusu grubun başkalarının kültürü ve davranışlarını değerlendirirken tüm yargıları kendi standartlarına dayandırması gerekir (Su, 2009, s. 59). Bunu yaparken de kendi standartlarını daha üstün görmesi gerekmektedir (Etnosentrizm). Etnosentrizm gereklidir, çünkü toplumların devamlılıkları ne kadar öteki üretebildiğine bağlıdır. Ki, mit ve mitos üretme gücü ortadan kalktığında toplumlar ölebilir (Cioran, 2003, s. 121). Bu mitler salt öteki üzerinden üretilen mitler değildir, hangi grup üzerinden mitler üretiliyorsa bu durumda öteki olan da asıl grup üzerinden mitler üretmeye başlamaktadır. Mitlerin varlığı gerçeği görmemizin önünde bir engel oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Gürcistan'dan Türkiye'ye çay tarım işçiliği için döngüsel emek hareketliliğinde bulunan Gürcülere yönelik ayrımcılık yukarıdaki kavramlar çerçevesinde incelenmektedir. Bu yapılırken de mitlerin ve ayrımcılıkların nasıl üretildiği üzerinde durulmaktadır. Tüm bunları desteklemek için Gürcülerin gündelik hayatına ilişkin katılımlı gözlemi içeren bir saha deneyimine odaklanılmaktadır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Gürcülere yönelik ayrımcılık ve üretilen mitler ile iktidar ilişkilerine odaklanılmaktadır. İkinci bölümde Gürcülerle birlikte yapılan katılımlı gözlemin saha deneyimine yer verilmektedir. Bu saha deneyimi de yine ayrımcılık ve mitler temelinde incelenmektedir. Son bölüm ise sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Yöntem

Gürcistan sınır kapısından bir yılda (2017) yaklaşık 2.438.000 kişi girmektedir. Çay tarımı için gelenler deniz ve hava yollarını tercih etmediklerinden kara yolu ile gelen kişi sayısı 2.349.554 kişidir. Kara yolu ile gelen kişi sayısı aylık ortalama 222. 000 kişidir. Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ayları en fazla yoğunluğun yaşandığı aylardır. Yaz döneminde 1.082.803 kişi gelmektedir. Gürcüler gizli nüfus kategorisinde olduklarından gerçekte kaç kişinin çay hasadı için geldiği bilinmemektedir. Bu çalışma her ne kadar gruba yönelik ayrımcılığı genelleştirme amacı taşımasa da ayrımcılığın ve grubun görünür olmasını hedeflemektedir. Yorumlayıcı sosyal bilim ve eleştirel sosyal bilim anlayışı ile tasarlanan bu çalışmada Gürcülere yönelik ayrımcılık üzerine odaklanılmaktadır. Ayrımcılık çok boyutlu olduğundan ve birçok faili bulunduğundan nitel görüşmeye katılan katılımcılar da haliyle çeşitlilik göstermektedir. Bu amaçla yedi aracı kişi, kültürel bellek taşıyıcısı yetmiş yaşında üç kişi, işveren altı kişi (yerli katılımcıların tamamı hali hazırda işverendir), bir dışçı asistanı, iki eczacı, Rize Göç İdaresinden anahtar bilgi verici bir şef, kaçakçılık ve suçla mücadele eden asayiş şubeden bir anahtar bilgi verici, Rize Ticaret Odası başkanı, Sarp Sınır Kapısı güvenlik

görevlisi ve büro amiri birer kişi, gazeteci bir kişi, Gürcistan vatandaşı ve Türkiye’de evli bir kişi, Batum şehrinde imamlık yapan bir kişi, on iki Gürcü işçi, Gürcistan’da eğitim gören Türkiyeli üç (Rize, Urfa, Adıyaman) öğrenci, farklı kategorilere ait altı esnaf olmak üzere 48 nitel görüşme yapılmıştır. Görüşmeler kayıt altına alınarak sonrasında çözümlenmiş ve betimsel analiz ile söylem analizi yapılmıştır. Bunun yanında medyada yer alan Gürcü temsil ve algı biçimlerine odaklanılarak bu veriler üzerinden söylem analizi yapılmıştır.

Gürcülere Yönelik Ayrımcılık ve Mitler: “Gürcü Kelebeği - Bunlar Sünnetsiz”

Gürcüler sadece bir yerden başka bir yere gidiyor değiller, aynı zamanda bir toplumsal bağlamdan başka bir toplumsal bağlama hareket etmektedir. Bu hareket farklılıkların ve normların da karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır. Bu karşı karşıya gelme hali Gürcülere yönelik olumsuz algılar ve mitlerin oluşmasına sebep olmaktadır. İlk olarak ön plana çıkan algı hırsızlıktır. Nitekim hırsızlık üzerinden mit üretildiği gibi grup bunun üzerinden toplumsal normların dışına itilir (Outcasting). Hırsızlığın var olup olmaması burada önemli değildir. Buradaki bağlam hırsızlık mitinin üretilme biçimidir. “*Gürcüler hırsızlıkta bir numaralar. Bunların hepsi hırsız, Azerilerin onlardan geri kahr taraftı yok (ÇM), Gürcüler arsız hırsız, oturma yerinde donla durur; babasıyla kadeh kaldırır. Müslüman olanlar da sözde Müslüman onlar da Hristiyanlaşmış*” (KM) ifadeleri birçok mit barındırır. Hırsız olmak ile Gürcü olmak eşitlenerek bir mit üretilmektedir. Bir savcının (DS) Gürcülerin çoğunlukla hırsız olduğu ifadesi bu miti destekler niteliktedir. Savcılığa intikal eden vakalar üzerinden bir grubu hırsız ilan etmek oldukça yanlış bir önermedir. Çünkü savcılığa gelen kişiler ya suçludur ya da suç isnat edildiğinden orantısız ve yanlış bir örneklem içerdiğinden genellemeleri mümkün değildir. Ayrıca Gürcülerin sosyal yaşantıları etnosentrizm üzerinden okunarak sosyal yaşam ile ilgili olumsuz yargı arasında sebep sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Bir katılımcı (RT) Gürcülerin nankör ve ne yaparsan yap iyilikten anlamayacaklarını, bizdeki merhamet duygusunun onlarda olmadığını ifade etmiştir. Böylelikle Gürcü grup ayrımcılık biçimlerinden bir karakter üzerinden (Trait Characterization) tanımlanır. Bunu ifade ederken de Hristiyan olmaları ve sosyal yaşamlarında alkol kullanmaları ile ilişki kurulmaktadır. Gürcülerin “Türlere” karşı kin ve nefret duyduğunu, nankör bir millet olduğunu ifade eden bir katılımcı (KM) Gürcü kadınların erkeklerden daha mert olduğuna vurgu yapmıştır. Burada kadınlık ile erkeklik bir arada kullanılarak Gürcü kadınlar yüceltilmemekte tersine kadınlar üzerinden Gürcü erkekler aşağılanmaktadır. Mert olmak ile erkek olmak eşitlenirken, bir kadının mert olması erkeklerin dünyasında erkeklere hakaret olarak algılanmaktadır. Alkol kullandıklarından dolayı akıllarının yarım çalıştığı ve geri zekâlı ama iyi olduklarına da vurgu yapılmıştır. Gürcü grup insanlıktan çıkarılarak (Dehumanization) aşağı bir ırka itilir. Böylece Gürcülerin eylemlerinde belli bir tutarlılık aranmadığı gibi onların evcilleştirilmesi için her türlü eylem meşrulaştırılır. Yine bir yaşam tarzına

saldırı olduğu gibi “*ama iyiler*” ifadesi çay hasat işlerini yapıyor olmalarına gönderme yapmaktadır. Ötekileştirilen grup ile hâkim grup arasında ekonomik kazanç ve çıkar söz konusu olduğunda hâkim grubun tolerans düzeyi artabilmektedir. Bu “*geri zekâlı*” ifadesinin meşrulaştırılması için bazı tekil örnekler de üretilmektedir. “*Bir keresinde iki kişi istemiştin, bir kişi geldi. Neden diğeri gelmedi diyorum pişik olmuş, sabah çaylığa akşamda o kıyafetiyle yatağa. Bunların bizden öğrenecekleri çok şeyler var*” (RT) ifadeleri tekil bir örnek üzerinedir. Hâlbuki bu kişilerin yeterince kıyafeti olmaması ve bu kıyafetlerin yıkanması durumunda oldukça yağışlı ve nemli bir bölgede kuruması için uzun zaman geçmesini gerekmektedir. Her gün gidilen iş ve çalışma süreci bu imkânı tanımadığından Gürcüler bu durumla karşılaşmaktadır. Yine tekil bir örnek üzerinden “*Erken kalkıyor mesela o kadar eziyet çekiyor akşam gider o parayı Liman Lokantasında yer* (Liman lokantası arzunun simgesidir)” (KM) ifadeleri kullanılarak “*geri zekâlılığa*” gönderme yapılmıştır. İşveren veya aracı hiçbir Gürcü’nün kazandıkları paraları gerçekte nerede harcadıklarını gözlemlemiş değildir. Özellikle aracılar Gürcülerin kumarhanelerde para kaybettiklerini gözlemleyebilmektedir. Fakat çay tarım işçisi olan Gürcü ile kumarhanede para kaybeden Gürcü aynı kişi değildir. Gürcistan’daki bir Gürcü örneği ile tarım işçisi örneği birleştirilerek mit üretilmektedir. Eğer bir Gürcü burada kazandığı parayı Gürcistan’da kumar oynamak üzere kullanıyorsa “*günah*” olan bu eylem üzerinden Gürcülerin hakkının yenmesi pekâlâ önemli olmayabilir. Bu miti üreten ve sömürüyü meşrulaştıran aracının Gürcüler üzerinden kazandıkları para ile Gürcistan’da kumar oynamaya gitmesi paradoksu da ilginçtir.

Gürcüler üzerinden üretilen bir başka mit iki grup arasındaki farklılığa da işaret eden din olgusu üzerindedir. Katılımcılar din farklılığını “*Cenabet geldiler, çayın bereketi kaçtı, bunlar sünnetsiz* (RT), *Rızık bitti rızık, cenabetleri soktular buraya Allah belalarını versin bunların. Bak ben istemiyorum, ben çalıştırıyorum ama istemiyorum*” (YM) sözleriyle ifade etmiştir. Aynı katılımcılar ise yaz döneminde oruç ayının denk gelmesi ile birlikte Gürcülerin Ramazan ayında olmazsa olmazlardan olduğunu ifade etmiştir. Çünkü yerli halk dini sebeplerle oruç tuttuğu için oruç tutmayan Gürcülere ihtiyacı vardır. Dinsel farklılığa toleransı olmayan kişilerini Ramazan ayında Gürcülere yemek hazırlamaya ikna eden şey ekonomik kazançtır. Gürcülerin Hristiyan olması sünnetsiz olmalarını gerektiriyor ve bu dinsel durum Ramazan’da oruç tutmamayı içeriyor. Fakat burada sünnetsizlik hor görülüp aşağılanırken, oruç tutmama hali kabul görmekte ve normal karşılanmaktadır. Gürcülerin fiziksel olarak güçlü olma durumu da dinsel simgeler üzerinden okunmaktadır. Gürcülerin “*gâvur*” gibi güçlü olduğu sıklıkla ifade edilmiştir. Çay tarım işçisi olmak fiziksel olarak belli bir güç gerektirmektedir. Burada işlerini iyi yapıyor olmaları “*gâvur*” olmaları ile ilişkilendirilmektedir. Öte yandan “*gâvur*” olmaları dışlayıcı bir sebeptir. Yoğun emek isteyen çay hasadını yapmak için iyi beslenme ve vücut enerjisinin dinç olması gerekmektedir. Fakat bu ihtiyaca karşılık olarak “*Güvercin gibiler sürekli yerler doymazlar. Ne kadar yemek getirirsen o kadar yerler*” (RT), *Gürcüler açık büfe bulsalar*

sabaha kadar yerler, çok yiyorlar (HM), Günde dört sefer yerler, tavuk budu, salam falan yerler”(TK) ifadeleri kullanılmıştır. Yemek yeme ile güçlü olma bağlantısı koparılarak güçlü olma “gâvur” olma ile ilişkilendirilmiş ve yemek yemek sorunsallaştırılmıştır. Yemek vermek gibi normal bir durum gerçekleştirildiğinde ise “Bak ta şu tepeye onlara yemek çıkardım ben” (TK) ifadesi kullanılarak yapılan eylem abartılmaktadır. Din bu coğrafya da politik bir kimliğe dönüşebilmektedir. Gürcü gruplara din üzerinden politik etiket (Use of Political Label) vurulabilmektedir. Din farklılığı sadece tek yönlü bir farklılığa işaret etmez, iki farklı dinin tarihsel ve politik çekişmeleri bir kişinin dinsel kimliği üzerinden ayrımcılık sebebi olabilir.

Böylesi olumsuz algı ve mitler sadece Gürcüler hakkında değildir, aynı zamanda Gürcistan’dan gelen Azeriler hakkında da üretilmektedir. “*Azeriler geleceğine Gürcüler gelsin Türk’ü hiç sevmezler bakmayın tek millet iki devlet söylemlerine. Gürcü’yü yine kullanırız Azeri’yi öyle her yerde kullanamayız*” (KM) ifadeleri aslında Gürcülerin gelmesinden yana olduklarını fakat bir yandan da denetim ve baskıyı sürdürmek istediklerini göstermektedir. Gürcü tarım işçisinin her türlü kullanma iddiası aslında var olan Gürcülerin toplum içerisinde ne kadar alt gruba itilebileceği ve ötekileştirilebileceği ile ilişkilidir. Ne kadar fazla farklılık üretilebilir ve inşa edilebilirse o kadar sömürü araçları devreye girecektir. Bir katılımcı bu durumu “*Adam önünden geçiyor Gürcü mü normal mi belli değil*” (KM) şeklinde ifade etmiştir. Benzerliği ortadan kaldırmak ve farklılığı belirgin kılmak için Hitler’in Yahudilerin kurdele ve zil takmalarını istemesi gibi birbirine çok benzer olan Gürcü’yü ısrarla siyah görerek ırksallaştırmak istemektedir (Cantek, 2014, s. 205). Gürcüler sünnetsiz, gâvur, kirli, bereketsiz, Hristiyan ve dil bilmedikleri gibi etnik olarak Gürcü’dür. Ötekileştirilmeye ve sömürülmeye en müsait olanlar bunlardır. Fakat Azeriler sünnetli, Müslüman, etnik soydaş ve dil bilmektedir. Azeriler bu bağlamda öteki oluşturulmaya müsait değillerdir. Bu liberal ve kapitalist sistem içerisinde ucuz emek için bazı gruplar iş gücü piyasalarında kaybolabilir, parçalanabilir ve yeniden doğabilir. Fakat her zaman bir “*zenci*” yani öteki üretilir. Eğer etrafta hiç “*zenci*” yani öteki yoksa ya da belli rolleri oynamak için ötekilerin sayısı yetersiz ise “*beyaz zenciler*” icat edilir (Balibar ve Wallerstein, 2007, s. 47).

Gürcülerin bu şekilde kimlik ve gündelik hayata ilişkin sosyal yaşantıları üzerinden ötekileştirilmesinin altında bazı ekonomik gerekçeler yatmaktadır. Bu gerekçelerin ilki Gürcülerin yaş çay fiyatının düşmesinde etkili oldukları iddiasıdır. “*Gürcüler yüzünden çay 1800 TL oldu (düştü anlamında)*” (NS) ifadesi bunu kanıtlamaktadır. Bu iddianın altında yatan şey normalde çay hasadını ailenin yapması durumunda 15-20 günde bir aile bir sezonda tüm çay hasadının bitirirken, Gürcüler ile beraber bir aile çay hasadını 10 günde bitirebilmektedir. Özellikle mesai ile çalışan aileler genelde hafta sonları çay hasadı ile ilgilenmektedir. On günlük gibi kısa bir zamanda çayın toplanması çay alım yerlerinde yoğunluğa sebep olduğundan özel sektör bu yoğunluğu

fırsata çevirerek çay alım fiyatını düşürmektedir. Çünkü çay bitkisi toplandığı gün satılmak zorundadır, satılmadığında kızışma, çürüme ve kuruma başlamaktadır. Çay fiyatının düşmesinin sebebi böylelikle Gürcülerin varlığına bağlanmaktadır. Hâlbuki burada söz konusu olan Gürcülerin bir sonuç olduğu gerçeğidir. Çay bölgesindeki demografik dönüşüm, ailelerin gelirlerini çeşitlendirmek için başka sektörlerde çalışmaları, miras yolu ile çay tarım arazilerinin bölünmesi ile birlikte ailenin geçimi için yeterli olmaması vb. faktörler etkili olurken bunun sebebi olarak Gürcüler görülmektedir. Çay hasadı bir yıl içerisinde üç kez gerçekleşmektedir, fakat Gürcülerin iş gücü açığı kapatması ile birlikte çay hasadının hızlanması bir yıl içerisinde dördüncü kez hasat yapılmasına imkân tanıdığı gerçeği gözden kaçırılmaktadır. Bu olumsuz tutumlar ve mitlere ilişkin ikinci ekonomik gerekçe kazandıkları paraların fazlalığı üzerinedir. Bu mit o kadar kuvvetlidir ki bunu uzun bir alıntı dizisi ile göstermek istiyoruz:

Bunlar Kendirli 'den "4-5 trilyon" kazanıyorlar (MA).

Bunlar köyün ekonomisine "darbe" vurmaktadır. "500 bin lira" para gidiyor buradan (RT).

Çayın geleceği tehdit altındadır. Üretici, fabrika ve tüketici zararda "kârlı çıkan sadece Gürcülerdir." 500 trilyon senede para gidiyor (OKR).

Acı Gerçek: "70 Milyon Dolar" Gürcülere Gidiyor! ÇAYSİAD, Türkiye'de çay sektörünün tanıklık ettiği karmaşık tabloyu kanıtlar nitelikte; rapora göre Türk çayının geliri Gürcü işçilerin masraflarına harcıyor.¹

Rize'de her Yıl "500 Trilyonu" Çay Toplayan Gürcüler Ülkelerine Götürürken, Rizelilerin İŞKUR Önündeki İzdihamı Düşündürüyor!²

Toplamda 1 milyon 200 bin ton civarında yaş çay üretildiğini ve bunun yarısından fazlasını yabancı işçilerin topladığını dikkate aldığımızda "400-500 milyon lira" değerinde bir paranın işgücü bedeli olarak yabancılara ödendiğini rahatça söyleyebiliriz.³

Yukarıda yer alan ifadelerin bir kısmı katılımcılara ilişkin olduğu halde bir kısmı medyada yer alan ifadelerdir. Özellikle ilgili medya kaynağı Gürcüler üzerinden şaşırtıcı bir şekilde algı ve mit üretmektedir. Bunları yaparken de zıtlıkları kullanarak kademeli srteotipleşme yapmakta ve meşrulaştırmak için kültüre göndermede bulunarak eylemleri hizalamaktadır. Gürcülerin ne kadar kazandıklarına ilişkin rakam oldukça belirsizdir. Tahmin edilen rakamlar 5 milyon ile 500 milyon arasında değişmektedir. Gürcülerin kazandıkları paralar ile çay bölgesindeki işsizlik rakamları karşılaştırılarak işgücü arzının yerel iş gücü piyasalarından karşılanması gerektiği önerisi de sunulmaktadır. Bu konu tartışma bölümünde ele alınacaktır. Bu öneriler bölge gerçeği ile yüzleşmemekten kaynaklı olarak hata içermektedir. Yukarıda ifade edilen

1 <https://bit.ly/38iOTMH> Son Erişim Tarihi: 21.04.2019.

2 <https://bit.ly/2OyboGu> Son Erişim Tarihi: 21.04.2019.

3 <https://bit.ly/3qsZKtB> Son Erişim Tarihi: 21.04.2019.

rakamların gerçeklikle ilgisi yoktur. 2017 yılında ÇAYKUR ve özel sektör toplamda 1.400.000 ton yaş çay alımı yapmıştır. Eğer yukarıda ifade edildiği üzere Gürcüler tarafından toplandığı iddiası doğru kabul edilirse (tonu 500 TL üzerinden), Gürcüler bir dönemde 350 milyon TL kazanmaktadır. Bu rakam afaki olarak tahmin edilenden çok daha düşüktür. Bunun yanında ÇAYSİAD'ın (2017)⁴ tüm çay bölgesinde organik çay tarımına geçiş için yaptırmış olduğu anket çalışmasına göre çay tarımı ile uğraşanların %58'i kendi çayını toplarken %32'si işçi kullanmaktadır, geride kalan %10'u ise çayını yarıcılık usulü ile toplatmaktadır. Bu %32 toplam yaş çay üretiminin %32'sine karşılık gelmemektedir. Çünkü çayını işçi ile toplatılan ailelerin kaç dönüm arazisi olduğu bilinmemektedir. Ayrıca %32'nin ne kadarının Gürcü ne kadarının yerel iş gücü piyasalarından karşılandığı belirsizdir. Bu oran üzerinden Gürcülerin çayın %32'sini topladığı varsayılırsa 448.000 ton yaş çay topladıkları ve 224.000.000 TL kazandıkları ortaya çıkmaktadır ki bu rakam yukarıda ifade edilen tahminlerin çok çok altındadır. Ayrıca Gürcülerin toplamış olduğu 448.000 ton çay üzerinden işverenler kilogramını ortalama olarak 2,17 TL'den sattıkları düşünülürse kazanmış olduğu para 972.000.000 TL olmaktadır. Bu miktarın içinde Gürcülerin kazandıkları paranın oranı %23. Başka bir deyişle bu hesaba göre Gürcüler işverenlere kazandırdıkları her 100 TL'nin 23 TL'sini emek karşılığı olarak almaktadır.

Bu gerçekliğe karşılık olarak gözden kaçırılan şey Gürcülerin Türkiye'de kazandıklarına karşılık olarak Türkiye'den Gürcistan'a giden sermaye ve işçilerin ne kadar kazandığıdır. Gürcistan'da 350 civarında Türkiyeli firma aktif olarak çalışmakta ve bu firmaların 1 milyar dolar yatırımı bulunmaktadır⁵. Bu yatırımların sonucunda inşaat, turizm, tekstil, sanayi, hidroelektrik santralleri gibi alanlarda önemli miktarlarda kâr elde edilmektedir. Gürcistan ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi ve ürünlerine bakıldığında Gürcülerin çay hasadı üzerinden kazandıkları dolaylı olarak Türkiye'ye geri dönmektedir.

Gürcüler üzerinden üretilen mitler ve olumsuz yargılar bazı durumlarda biyolojikleştirilmektedir. Mitin biyolojikleştirilmesi, mit zaten mücadelesi zor bir olgu iken biyoloji, mücadeleyi daha da zorlaştırmaktadır. Biyolojikleştirilen mit böylelikle insanların elinden tüm mücadele araçlarının alınmasına sebep olmaktadır. Çay bölgesinde bitkinin öz suyunu emerek hayatta kalabilen, zıplayan ve uçan bir kelebek türemiştir. Bu kelebek oldukça arsız bir türdür. Bunun yanında yine tek bir gövdeden türeyen ve bu gövdeden birçok parçaya ayrılarak önüne gelen her şeyi örten yassı dikenli bir bitki çoğalmıştır. Bu bitki de oldukça arsız bir türdür. Kelebeğin ismi ulusal gündemde Türkiye ile İsrail arasında bir tartışma gerçekleştiğinde “İsrail Kelebeği” olmaktadır. Fakat yerel ölçekte “Gürcü Kelebeği” olarak kullanılmaktadır. Böylece kelebek üzerinden grup karşılaştırılması (*Group Comparison*) yapılarak İsrail'e olan

4 <https://bit.ly/3btwJK3> Son Erişim Tarihi: 21.04.2019.

5 <https://bit.ly/30q37Hb> Son Erişim Tarihi: 21.04.2019.

öfkenin bir benzeri farklı bağlamlarda Gürcülere yansıtılır. Hem bu arsız kelebeğin hem de bitkinin Gürcülerle, Gürcistan'dan yayıldığı ve onlarla beraber yüksek alanlara taşındığı miti üretilmektedir. Bitkiye de yerel halk “*şeytan kuyruğu*” ismini vermiştir. Kelebeğin kan emici, verimi düşürücü etkisi, talan etme, bitkinin arsızlığı ve önüne geleni yıkma hali Gürcü tarım işçisi olmak ile örtüştürülmüştür. Bitkinin ve hayvanın biyolojisinde olan yayılma hali ve istila etme durumu Gürcülere yansıtılarak aslında Gürcülerin biyolojik olarak yayıldığı, orayı istila ettiği miti üretilmektedir. Bir katılımcı daha da ileri giderek “*Bunların (Gürcülerin) gelmesiyle beraber köyde köpek sayısı arttı*” (RT) demiştir (Dehumanization). Gürcülerin çay toplarken arta kalan yiyecekleri bahçeye atmaları ile köpeklerin bunları yiyerek üredikleri iddia edilmektedir. Burada da biyolojik olan üreme toplumsal olan Gürcülerin gelişi ile özdeşleştirilmektedir. Bu algı hem katılımcılar tarafından hem de ilgili medya tarafından ifade edilmiştir. Aşağıda medyanın üretmiş olduğu algıyı aynen aktarıyoruz:

“*Kim Bu Gürcü İşçi Zulmüne Dur Diyecek!*”

Daha önce isimleri “birçok cinayete” karışan ve Rize’ye çay toplamak için getirilen Gürcü işçiler artık iş beğenmez oldu. Bunun son örneği İyidere ilçesi Büyük Çiftlik Köyü’nde yaşandı. Ülkelerindeki ekonomik sıkıntılar nedeniyle Türkiye’nin “sahip çıktığı” ve kaçak da olsa Rize de çay tarlalarında çalışmalarına “göz yumulan” Gürcü işçilerin “karnı doydu” galiba. Gürcülerin şımarmasının “en büyük suçlusu” da onları çalıştıran Rızeli simsarlardır. Çay müstahsillerinin haklarını korumak yerine Gürcülerin çıkarlarını kollayan simsarlar, fiyat artışının da ana sorumlusu olarak “gösteriliyor.” Bu gidişle Gürcüler Rize’yi iyice “işgal” edecek. Ve bizler buna hep seyirci kalacağız. (Kaynak: Çay müstahsilleri⁶)

Yukarıdaki ifadelerde Gürcülerin varlığı “zulüm” olarak tanımlanmaktadır. Konunun cinayetle ilgisi olmamasına rağmen işveren ile Gürcü arasında gerçekleşen bir tartışma cinayet hatırlatması yapılarak verilmektedir. Cinayet ifadesiyle Gürcü olma ifadesi yan yana konularak tüm Gürcüler kriminalize edilmektedir. Gürcülerin çay tarımı için geliyor oluşlarını “sahip çıkmak” olarak tanımlarken bir yandan da “göz yumulan” ifadesi ile bir paradoks üretmektedir. Başka bir deyişle sahip çıkan ile göz yumanı aynı kişide yani “Türkiye’de” birleştirmektedir. Milliyetçi bir söylemle hareket eden yazar en büyük suçluyu “simsarlar (aracılar)” olarak görür. Yazar ayrıca aracılardan rolünü değerlendirirken aracılardan Gürcülerin hakkını savunduğunu iddia etmektedir. Aracıların tüm süreçten sorumlu olduğunu ifade eden yazar “gösteriliyor” ifadesiyle belirsiz fakat genel bir özne kullanarak böyle bir bakış açısının aslında tüm çay bölgesinde olduğunu örtük bir şekilde iddia etmektedir. Gürcülerini sonunda “işgalci” olarak tanımlayıp ilgili habere son vermektedir. İlgili yazarın Gürcülere yönelik yapmış olduğu tüm haberlerde yukarıdaki üslubu kullanmaktadır. Kendi kişisel düşünce ve öfkesini haberin sonunda “Kaynak: Çay müstahsilleri” ifadesini kullanarak düşünce ve öfkesinin genelin görüşü ve rahatsızlığı olarak sunmaktadır. Medyada yer alan biçimiyle Gürcülerden bahsedilirken *Türk Çaycılığı, Türk müstahsili, Karadeniz’in*

6 <https://bit.ly/3vaow5a> Son Erişim Tarihi: 21.04.2019

gerçek sahipleri ifadelerinden sonra *Gürcüler akın etti, istila etti, hâkim oldu* (OKR) gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu ifadeler ile birlikte gerçekte var olmayan etnik bir çatışma ve temelde işçi olma üzerinden bir araya gelen Gürcüler, Türk-Gürcü çatışması kavramlarının içine zorla çekilmektedir. Böylece bölgenin milliyetçiliğine göz kırparak bireysel öfkesini genelleştirmek istemektedir.

Buradaki başka çelişki, bu medya sahibi kişinin kardeşleriyle ortak yürüttükleri çay fabrikalarında Gürcü işçi çalıştırmaları; kardeşlerinin işçi alımında aracılık işi yapmaları ve kendi çaylarını bu Gürcülere toplatmalarıdır. Bu olayın hatırlatılması üzerine kendi Gürcülerinin Müslüman olduklarını, diğer Gürcüler gibi olmadıklarını, “*bizim*” gibi olduklarını ifade ederek istila ve akından beslendiğini itiraf edip süreçten kendilerini hariç tutmuştur. Burada kökenler ve kimlikler kader haline getirilmektedir. Öyle ki Emniyet Müdürlüğü’nde Gürcüler ve suça ilişkin algılar üzerine görüşme yapmaya gittiğimde aşırı dozdan öldüğü iddia edilen Gürcü’nün metruk bir evin balkonunda ölü bedeni bana gösterildikten sonra “*Gürcü’nün burada ölmesinin tek suçlusu kendisidir, vatanında ölmemesidir*” (AŞ) ifadesi kullanılmıştır. Milliyetçilik ve din söylemleri ile Gürcüler üzerinden mitler üretilerek ötekileştirilmektedirler. Bu mitlerin üretilmesini sağlayan birçok faktör olduğu gibi buna karşılık olarak işveren ve araçlar, Gürcülerin buraya gelmezlerse aç kalacaklarını (AA), burada kazandıkları paralarla orada ev aldıklarını (AB), onların bize ihtiyacı olduğunu bu sebeple onların bizi değil bizim onları kullanmamız gerektiğini (AA) ifade ederek hem dışlamayı hem de sömürüyü meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

Bölgedeki bu algı ve haksızlıklar karşısında Gürcüler memleketlerine döndüklerinde kendileri de yeniden mit üretmektedir. Haksızlıkları yapan ve Gürcüleri ötekileştiren kişilerin ortak kimliği “*Türk*” ve “*Müslüman*” olmalarıdır. Bu durum Gürcistan’daki Türk ve Müslüman gruba karşı bir mesafe geliştirmelerine sebep olmaktadır. Gürcü etnik gruba dâhil olup Müslüman olanlar, Gürcü olmaya ihanet etmiş olarak görülmektedir. Nitekim Türkiye’de İlahiyat okumuş ve Batum’da imamlık yapan Gürcü bir hoca: “*Türkiye’den dönen, bir şekilde haksızlığa uğramış ve ötekileştirilmiş Hristiyan kişiler Gürcistan Müslümanlarına: onlar da (Türkiyeliler) Müslüman alkol içmiyorlar fakat hakkımızı yiyorlar*” (SKG) diyerek İslam’a ve Müslüman topluluğuna karşı sosyal mesafe geliştirdiklerinden şikâyet etmektedir. Birbirine komşuluk yapan halkların yıllar süren etkileşimleri, ortak kültürleri ve yaşanmışlıklarına rağmen birbirine sosyal olarak uzak; paralel bir toplummuş gibi üretilmeye çalışılmaları emek sürecin zarar vermektedir. Hâlbuki bu halklar bir arada, huzurlu bir şekilde biri birini tanıyarak ve bir arada öğrenerek çok mesafe kat edebilir.

Döngüsel Hareket Edenlerin Gündelik Yaşamında Ayrımcılık ve Sömürü

Yukarıda Gürcüler üzerinden ifade ettiğim (yazarlardan bir tanesi) ayrımcılık ve mitleri saha çalışması sırasında yaptığımız katılımlı gözlem notlarında aramaya

çalışacağız. Katıllımlı gözlem kararını almadan önce bu fikri aile ve yakın çevrem ile paylaşmışım. Çünkü onların bu karara vereceği tepki Gürcülere bakışın bir ifadesi olacaktı. Bu paylaşım üzerine; “*Seni keserler, döverler, paranı telefonunu çalabilirler, giderken telefon ve cüzdan götürme*” gibi nasihat/tepkiler ile karşılaştım. Genelde Gürcülerin pis olduğu sürekli olarak bana ifade edilmişti. Onların yataklarında nasıl uyacağım sorgulanmıştı. Çünkü ben de onların kirleriyle kirlenecektim! Kir veya pislik aslında metafor olarak bir şeyin olmaması gereken yerde olmasını ifade eder. Çorbaya daldırılmış bir kepece tenceredeyseniz kirlilik söz konusu değilken aynı kepecin yatak odasında olması kirliliktir. Ayakkabının ayakkabılıkta olması kirlilik değilken ayakkabının yemek masasında oluşu kirliliği ifade eder. Gürcülerin kirli ve pis oluşunun yukarıdaki bağlamda “*olmaması gereken yerde olması*” olarak toplumsal karşılığı olsa gerek. Bu söylemlere rağmen cüzdanım ve telefonumu yanıma alarak yaşadığım yerden farklı olan başka bir kasabaya gittim.

Gürcülerle Türkçe, gündelik hayat ve problemleri hakkında gece 12’ye kadar sohbet ettik. Yemek yeme üzerine çok ısrar ettiler fakat tok olduğum için bunu kabul etmedim. Derme çatma ve atık kalas ve işlem görmemiş odunlardan yapılmış yataklardan birinde bana yer gösterdiler. Bu yapılmış yataklar boydan boya bir odayı kapladığından çift kişilik yatak olmaktan çıkıp bir düzinelik yatağa dönüşmüş. Erken kalkacağımızdan 12’de uyumak için odalardaki yatağa çekildik. Oda hem salon, hem yatak odası hem de mutfak işlevi görüyor, o akşam ise aynı zamanda misafir odası işlevi gördü. Uzun Fransız masaları gibi olan yatakta üç kişi uyumaya çalışıyoruz, daha doğrusu uyumaya çalışan benim. ÇAYKUR’un çay fabrikasının arkasında olan bu evde uykuya fabrikanın kıvrırma makinelerinin uğultusu eşlik ediyor. Genel anlamda ortamda müdahale edilebilecek bir ses varsa uykuya kesinlikle dalamıyorum. Diğerlerinin uykuya dalmasına rağmen üst kattan ve yan odalardan gelen konuşma ve ayak sesleri uyumama engel oluyor. Böylelikle ortamı dinleme fırsatı yakalıyorum (Fabrikanın kıvrırma makinelerinin sesinin nasıl olduğunu bilmeyenler için: iki çamaşır makinesinin yıkama ayarında durmaksızın ritimli çalıştığını düşünün ve buna aynı zamanda mikserli beton karma aracının sürekli döndüğü bir gürültü ekleyin). Uyuduğumuz odanın perdesi olmamakla birlikte pencere çerçevesinde cam da yok. Camın yerine çayın toplanıp konduğu bezi katlayıp çivilerle tutturmuşlar. Beş dakikada bir dışarıdan rüzgârla içeriye giren hava sonrasında odadan dışarıya doğru boşalıyor ve buna eşlik eden çay bezinin ritimli sesi. Bu yaşlı ve rutubetli ev böyle nefes alıyor gibi. Sünger veya pamuktan yatak yerine incecik battaniye kalasların üzerine serili olduğundan tahtaların kesilme yerlerini ve çivilerin nereden çakıldığını sırtınızda hissediyorsunuz. Evet, çamaşır makinesinin olmadığı, sürekli yağmurun yağdığı ayrıca dolaylı olarak nemin fazla olduğu bu yerde ortam ve yatak kirliydi. Fakat olmaması gereken yerde var olan bir kirlilik değildi bu. Olması gereken yerde var olan bir kirlilik.

İlk kez kaldığım herhangi bir yerde ritmik olmayan en ufak bir seste uyanma gibi bir duyum var. Sabah saatini beşe kuran Giorgi’ye beni uyandırmasını söylemişim.

Sabah uyanan diğer kişilerin ortamda yarattığı sese uyanmama rağmen beni uyandırmalarını bekledim. Giorgi'nin uyandırma biçimi oldukça kibardı: Çay bezinden yapılan perdeyi yukarı kaldırarak karanlık odaya doldurduğu aydınlıkla uyandırılıyorum. Uyandıktan sonra çay bahçesine giymek için getirdiğim eski eşyalarımı ve çizmemi giyiyorum. Sabah uyandıktan sonra gündelik hayatın vazgeçilmesi olan tuvalet gitme ihtiyacı için yerini soruyorum. Nihayet gösteriyorlar. Tuvalet geniş bir oda gibi bir yerde ve alaturka en önemli özelliği kapının olmaması, kapının yerinde daha önce perde olan çay bezi burada bu görevi görüyor.

Kahvaltı yapmadan, su geçirmeyen pantolon ve montlarımızı yanımıza alarak evden çıkıyoruz. Pantolon su geçirmiyor fakat havasızlık ve sıcaklıktan terleyerek yine de ıslanıyorsunuz. Ayrıca fazla hareket, sürtünme ve sıcaklıkla birlikte bacak aranızın, koltuk altınızın pişik olma ihtimali çok yüksek. Evden çıktıktan sonra amacım işveren ve aracı kişiye Gürcü olduğum izlenimi vermektir. Gürcüler ve yerel halk arasında duran aracının yanına varıyoruz. Bir işveren gelmiş ve 2500 kg olan çayı toplamak için beş kişi talep ediyor. Bu aracı daha geniş grubu temsil eden Gürcü grup liderine söylüyor. Gürcü grup lideri de Giorgi'ye söyleyip benimle beraber beş kişi oluyoruz. İşveren az Türkçe bilen Gürcü grup liderine *“Efendi çay var boyu çok uzun bunu makasla tek seferde kesmesinler, iki kez kesip boyunu kısaltınlar, yoksa fabrika almıyor”* diyor. Aslında durumu bu şekilde anlatmıyor durumu siz anlayın diye ben böyle yazıyorum. İşveren ve Gürcüler çay literatürüne hâkim olduklarından az kelimeyle çok şey anlatma biçiminde etkili bir iletişimleri var. Böylece Türkçeyi çok iyi konuşmak ile etkili konuşuyor olmak arasında ciddi fark ortaya çıkıyor. İşveren yukarıdaki ifadeleri Gürcü grup liderine söylüyor, Gürcü grup lideri dönüp bana bu ifadeleri Gürcüce anlatıyor ve hiç konuşmadan başımla onaylıyorum. Gürcüce bilmememe rağmen el hareketleriyle aynı şeyi anlattığını anlıyorum. Gürcü olduğumu Gürcülere de inandırmıştım. Gürcü lideri tüm grupları tanımıyor, küçük grup liderini tanıması yeterli. Ayrıca sürekli sabit kişiler yok, hafta sonu öğrencilerin gelip para kazandıktan sonra pazartesi okullarına dönmesi liderin herkesi tanımasına imkân vermiyor.

İşverenin aracına biniyoruz, benimle beraber dört kişi aracın içine Giorgi yine nezaketiyle pikabın kasasına biniyor. Gürcüler arasında tek Türkçe bilen de böylelikle kasada olmuş oluyor. İşverenin aracına binmeden önce kapri ile gelen kişiye, İngilizce, neden pantolon giymediğini soruyorum: Dün de çalıştığını pantolonunu ısladığını ve başka pantolonu olmadığı için böyle gelmek zorunda kaldığını ifade ediyor. Nitekim bu kişi naylon pantolonun içinde akşam üzere pişik oluyor (Kaldıkları yerde pişik kremleri vardı). Aracın içinde işveren çayın nasıl toplanacağına ilişkin bilgileri yeniden söylüyor. Beni Gürcü zannettiğinden kimse onu anlamıyor ve tepki alamayınca *“Aranızda Türkçe bilen yok mu?”* diye soruyor. Gürcüler Türkçe bilmediğinden cevap verip benim Türkçe bildiğimi de haliyle söyleyemiyorlar. Ben de cevap vermiyorum.

Amacım Gürcü olduğumu sanması ve gerçeği öğrendikten sonra iki farklı konum arasındaki farkı tespit etmek ve ona göre konumumun nasıl değiştiğini görmek.

İşveren Rize ile Trabzon'un sınırını oluşturan İyidere akarsuyundan karşıya geçerek bizi Of'un bir köyüne götürüyor. Çay bahçesini gösterdikten sonra sabah işverenin parasını verip aldığımız ayrıca öğle yemeğimizi de oluşturan: kek, salam, balık konservesi, beyaz peynir, fanta, poğaçaya ve ekmele ile kahvaltı yapıyoruz. Kahvaltından sonra çay toplamaya başlıyoruz. Gruptan bir kişi "pis" topladığından yani çay bahçesini bütününe oluşturan parçaların etek kısımlarındaki çayı toplamadığından işveren beni göstererek şunun gibi topla bak o ne güzel topluyor diye uyarıyor. Gürcüler çay toplama işlemini yerli insanlardan öğreniyor değil, çayın nasıl toplanacağı onlara gösterilmiyor, ayrıca işverenler onlarla beraber çay topluyor değil. Gürcüler kilo işi çay topladığından hızlı olmaları önemli ve bu sebeple çay toplarken kendi aralarında konuşmuyorlar. Ayrıca taşıma işini sonraya bırakarak toplama üzerinden emeği tasarruflu kullanıyorlar. Çay toplarken bir sıra bittikten sonra ikinciye başlamadan bir sigara içecek kadar mola veriyoruz. Tonunu 500-600 TL arasında değişen ücret karşılığı topladıklarından çayın ağır gelmesi onlar için önemli bu sebeple yağmurlu havaları tercih ediyorlar ayrıca daha ağır gelsin diye çay bitkisini makasla daha derin toplayarak, otsu bölümün dışında, odunsu bölümden kesme eğilimleri var. Bir ara biri sen de derince topla deyince ona: 4 kilo güzel toplanmış yaş çaydan bir kilo kuru çay üretilirken, kötü toplanmış 6 kilo çaydan bir kilo kuru çay üretiliyor deyince kendisi de benim gibi toplama kararı aldığını gördüm. Bu 4-6 hesabı, çay fabrikasında fabrika maliyetine, bardakta kaliteli çay içmeye kadar önemli bir süreci oluşturuyor.

Gürcüler çay topladıkları gibi çayı taşıyıp araca yüklemektedirler. Aynı zamanda alım yerine gidip çayı satma, alım yerinde çayı havalandırma ve serme işi ile de onlara ait. Aslında 500-600 TL'ye sadece topluyor değiller. Bu sebeple öğle saatlerinde iki kişi bu işlerle uğraştığından çay toplayanlar olarak üç kişi kalıyoruz. Dinlenme olacaksa hep beraber oluyor, tek dal sigara beş kişinin ortaklaşa içtiği bir şeye dönüşüyor. Gürcüler işverenin nasıl biri olduğunu bana soruyorlar ben de onlara "ehh" ortalama bir cevap veriyorum. Aynı soruyu onlara sorduğumda "harahura" yani kötü olduğu cevabını veriyorlar. Neden diyorum "parayı çok seviyor" diyorlar. Aslında burada parayı sevmekten kastedilen emek hırsızlığıdır.

Öğleden sonra iki gibi işverene Türkiyeli olduğumu açıklamaya karar veriyorum ve ona "Abi suyumuz bitti bize su getirir misin?" diyorum. "Aa sen bizim gibi Türkçe konuşuyorsun" tepkisini veriyor. Ben buralıyım dediğimde kimliğimi görmek istiyor. Kimliği görmek istemeyi talep eden ile gösteren arasındaki iktidar ilişkisi beni korkutuyor. Ne için burada olduğumu anlatıyorum fakat yine de inanmak istemiyor. Parça parça çayı satmak için köye gittiğinde köy kahvesinde benden bahsettiğini söylüyor. Köylüler ajan olabileceğimi düşündüğü gibi jandarmaya haber vermek

gerektiğini önermiş başka bir grup ise gizli polis olabileceğimi ifade etmiş. İşveren olası bir şey olur diye ben çay toplarken fotoğrafımı çektiğini söylüyor. Demek ki yabancı olma etiketi dışında yerliken yabancı gibi davranmak bu etiketlere sebep oluyor. İzin gerektirmeyen böyle bir araştırma için valilikten izin almanın ne kadar gerekli olduğunu anlamış oldum. Çünkü işvereni o yazıyı göstererek ancak ikna edebildim. Valilik izin vermiş olmasına rağmen izin dilekçemi emniyete göndermiş olması ve yazıda “*Bu şahıs arananlar listesinde olmamakla birlikte...*” ile başlayan ibarenin olması mülki idarenin bilimsel bir çalışmayı nasıl da kriminal bir tehlike ihtimali olarak gördüğünün ispatı olarak yorumlanabilir. İşvereni buralı olduğuma ikna ettikten sonra konumum hemen değişiyor ve aracı konumuna yükseliyorum. Gürcüler bir şey isteyip söyleyecekleri zaman bana söyllettirdikleri gibi işveren de onlara bir şey söyleyeceği zaman benim söylememi istiyor.

Hava sıcak ve nemli olduğundan gömleklerin düğmelerini açıp ferahlamak kaçınılmaz oluyor. Kollarında ve gövdelerinde onların simgesel sermayelerini “*ifşa*” edecek Hristiyanlığa ait dövme simgeler ve haçtan yapılmış kolyeleri var. Grubun yaşlı üyeleri bu gençlere bunları kapamaları konusunda öğüt veriyor; hem mahremiyet hem de olası tehlike ve dışlanmaya karşı korunmak için. Gürcü grupların buldukları yerleşim yerlerinin muhafazakârlık durumlarına göre geliştirdikleri taktikler oldukça çeşitlidir.

Öğle yemeği sonrasında işverenin Gürcülere mesafesini ölçme adına, Gürcüler işverenden şarap veya bira getirmelerini söylüyor. İşveren bu isteğe karşılık olarak “*içki haram*” diyor. Belli süre sonra işveren bana: “*sen bunlardan yevmiye alacak mısın*” diyor “*almayacağım benim yevmiyemi onlar alacak*” diyorum. Bunun üzerine “*o zaman senin yevmiyeni vermeyeyim*” diyor, “*olur mu öyle şey*” diye çıkışınca şaka yaptığını söylüyor. Bir yandan şarap haramken öte yandan emeğe el koyma konusunda herhangi bir etik tavır ortaya konulmuyor. Araştırmanın amacının ne olduğunu söyleyince de *devleti karalayacak bir şey yazma hep bizim taraftan yaz, biz bunlardan şikâyetçiyiz* demişti. Bir yönüyle kendi kişisel sömürsünü görünür kılmak “*devleti karalayacak*” bir şey olduğunu ima etmektedir.

Akşam altıya kadar ancak çay toplama işini bitiriyoruz ve çay bezlerini araca yükleyip alım yerine gidiyoruz. Alım yerine gitmekle beraber köy kahvesinden üç kişi (yani ajan ve polis olduğumu söyleyenler) alım yerine gelerek iktidar kurup ajan veya polis olup olmadığına karar vermek istiyorlar. Nihayet onları ikna ediyorum. Bu kişiler 40 sene önce benim köyüme (Kendirli) gelip çay işçisi olarak çalışıyormuş, tabi o zamanlar çay elle toplanıyormuş, günlük yevmiye olarak 2,5 kuruş alıyorlarmış. Sorgulamaya gelenlerin *sorguya çekildiği* bir süreç yaşayarak bilgi üretimine yine de katkı sunmuş oldular. Gürcüler alım yerinde kantara çay koyarken işverenden önce çayın kaç kilo geldiğine bakıp not alıyor. Bu davranışları kilo üzerinden haklarının

sürekli olarak yendiğini gösteriyor. Topladıklarından daha az kilolar söylenerek daha az para verilmiş. Güçlünün stratejilerine karşı zayıfın inşa ettiği taktik. Gürcülere oldukça kaba davranan bir çay eksper ve onunla iş birliği yapan işveren 2600 kg gelen çayın 2405 kg geldiğinin söylenmesine sebep oluyor. Buna Gürcüler, en çok da Türkçe bilen Gürcü, itiraz ediyor ve gergin bir hava hâkim. Israrlarına rağmen bu yanlış düzeltilmiyor.

Sonuç

Bu çalışmada Gürcistan'dan Türkiye'ye çay hasadı için gelen Gürcülere yönelik üretilen ayrımcılık ve mitler incelenmiştir. Ayrımcılık ve mitler Gürcüler üzerinden incelense de esasen bu tüm göçmen ve yerli halkların ötekileri ile ilgili bir süreçtir. Gürcüler ve temelde ötekiler emek sürecine dahil edildiklerinde insanlıktan çıkarılır, toplumun dışına itilir, bir karaktere indirgenir, politik etiket ile yaftalanır ve grup karşılaştırması ile tüm karşı eylemler meşrulaştırılır. Arka plandaki bu süreç emeğin Gürcüler üzerinden etnikleşmesine sebep olur. Emeğin etnikleşmesi Gürcülerin artı değerine el konma sürecini de kolaylaştırır. Böylece Gürcü emeğine aracı, işveren, fabrika, esnaf, Sarp sınır kapısından çay bahçesine kadarki süreçte el konulur. Bu süreç hem Gürcistan hem de Türkiye'de uygulanan neoliberal politikalar ile de yakından ilgilidir. Çünkü öte taraftan Gürcistan'daki Türk ve Müslüman grup belli ayrımcılık ve mitler üzerinden etnikleştirilerek ucuz emek olarak iş gücü piyasalarına dâhil edilirler. Gürcülerin çay emek piyasasına dâhil olmasının hem Gürcistan hem de Türkiye ölçeğinde demografik dönüşüm, neoliberal politikalar ve tarihsel arka plan olmakla birlikte esasen Türkiye'nin mevsimlik yerli emek hareketliliğinin çay piyasalarına dâhil olmamasının nedeni de benzer şekilde ayrımcılık ve mitlerdir⁷. Çünkü fındık hasadına kadar gelebilen Kürtler çay emek piyasasına dâhil olamamaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği Türkiye'de Kürtler üzerinden etnikleşmeye ve feminizasyona uğramasının yanında çay bölgesinin Kürtlere yönelik bakışın oldukça dışlayıcı olması Kürtlerin bu piyasaya girmesini engellemektedir. Gürcülerin yerine pandemi sürecinde çay bölgesi ihtiyaç duyduğu emeği kendi bölgesinden karşılamıştır. Bu emek daha çok aile emeği şeklinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında bölge halkına göre müstakbel doğu olan Ardahan, Kars ve Erzurum'dan Kürt işçiler getirmişlerdir. Fakat çay işi uzmanlık gerektiren bir iş olduğu için Kürtler çay toplamadan ziyade, taşıma, alım yeri ve fabrikalarda çalışma şeklinde emeklerini kullanmıştır. Gürcülere bakışın ürettiği ayrımcılık ve mitleri yerel mevsimlik tarım işçiliğinin üretimine uyarlamak bu anlamda mümkündür.

İktidar yapıları ve tahakküm biçimleri gündelik hayatın içine o kadar işlemiştir ki çoğu zaman görünmez olurlar. Bu görünmez olma hali aslında dışarıdan bir bakış ile görünmez olur. Fakat içeriden bir bakış veya iktidara maruz kalındığında oldukça

7 Çay bölgesindeki emek süreçlerinin etnikleşmesi ve feminizasyona uğraması hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız (Öksüz & Özgür, 2022).

görünür olurlar. Bu görünür olma haline cevap olarak ya boyun eğme ki bu oldukça nadir gerçekleşir, ya da başkaldırı şeklinde gerçekleşir. Bu başkaldırı veya çeşitli cevap biçimleri iktidara rağmen ortaya konduğundan fark edilmeden yapılır veya yapılmak zorundadır. İktidar ve tahakküm belli eşik değere ulaştığında artık ezilenin verdiği cevap oldukça sesli hale gelir. İktidar ve onun altında ezilenlerin buna katlanmak zorunda olması ikisi arasındaki çıkar ilişkisine bağlıdır. Tahakküm karşısındaki sessiz eylemin pratiği de bu ilişkide yatmaktadır. Buna rağmen iktidar tahakküm kurarken de ölçüyü kaçırmaması gerekir, çünkü çıkar ilişkisinde olan yalnız tahakküme maruz kalan değildir. İktidar tahakküm kurduğu şeyin yerine ikame edebilecek bir şey-kişi bulunduğu ve bu bulunduğu şey-kişi öncekinden daha fazla tahakküm kurmaya elverişli ise şiddetini ve sömürsünü arttırabilir. Bu durum karşısında tahakküm altında olanların buna verdikleri cevabın niteliği ve formu da değişebilir. Bu şekilde betimlenen ve kavramsallaştırılan iktidar ve tahakküm o kadar büyür ki gündelik hayatta bir karşılığı yokmuş veya hapishanevari bir mekâna işaret ediyor gibi gözükebilir. Hâlbuki bu iktidar için tahakküm, hayatın herkes için mümkün olması için herkesi zorlayan bir baskı sözleşmesidir. Gündelik hayat içerisinde bizi içine alır ve sıkı sıkıya yönetir. Her gün uyandığımızda üzerimize yüklediği sorumlulukla bizi ezer. İktidar dallarını uzatır, gündelik hayatımıza sızar, hayatın tüm labirentlerinde dolaşır, derinliklerini işgal eder (De Certeau ve ark., 2015, s. 167). De Certeau (2008) iktidarın nasıl üretildiğinden ziyade zayıf tarafından bu iktidarın nasıl tüketildiğini inceler. Bunun için de iktidarın yapmış olduğu her eylemi strateji olarak tanımlar. Buna karşılık olarak iktidarın stratejisine karşı olarak zayıfın üretmiş olduğu şeyleri de taktik olarak yorumlar. Taktik, stratejilere karşı zayıfın sanatıdır. Başka bir deyişle zayıfın sanatı taktiğe karşı yeniden stratejidir. Taktik erkin yoluyla tanımlanır oysa strateji, erkin varlığının ön kabulüyle hareket eder (Wacquant, 2011, s. 50–52). Zayıf sürekli olarak iktidarı parçalamaya çalışır ve onu tüketerek yeniden yazar. Böylece stratejiye karşı taktik ve taktiğe karşı strateji üretilerek sonsuz bir döngü ortaya çıkar. Stratejinin hâkim olduğu alanda zayıf gelişir, egemenin altında kendi oyununu kurar, kamusal alanda fark edilen iktidarın çatlaklarından sızar (Deniz ve ark., 2016, s. 69). Taktik iktidara rağmen bir araçsa o halde taktik iktidarın yokluğu ile tanımlanabilir. Nitekim yürürken bile taktikler devreye sokulur; kestirmeye saparlar, sağa sola bakınırlar, dururlar ve yeniden yürürler. Taktik stratejiyi bozar ve çarpıtır (Deniz ve Kentel 2016). Duygularını gizler, sahte bir itaat ve cehalet sergiler, bilmezden gelir fakat tüm bunlar işe yaradığı ölçüde sürdürülür (Alpman, 2016, s. 292–328).

Tüm bunlara rağmen Gürcüler bu ayrımcılık, mit ve emek sömürsüne karşılık olarak bazı taktikler geliştirmektedir. Gürcüler arasında hem köken bölge hem de hedef bölge açısından bir ağ bağlantısı vardır. Her bir Gürcü işçi bu ağ bağlantısı içinde yer almaktadır. Gürcüler emeğinin sömürüldüğünü, ötekileştirildiğini ve haksızlığa uğradığını düşünüyorsa bu bilgi Gürcülerin ağları yoluyla harekete geçmektedir. Çay alım yerlerinde kantara bakıp kiloyu not alma, çayı daha derinden keserek odunsu

kısmını çaya dâhil etme, bazen çay bezinin içine ot, toprak ve taş koyma ve bahçenin yakınında dere varsa çay bezini dereye sokarak ıslatma gibi topladığı kiloyu arttırmaya yönelik eylemleri vardır. Bunun yanında yürürken çay bitkisinin ortasına basarak bitkiye zarar verme şeklinde de gündelik muhalefetini gösterebilmektedir. Günlük çalıştığı için taşıma, toplama ve satma faaliyetlerine karşılık olarak ayrı ayrı ücret talep edebilmektedir. Çünkü Gürcülerden önce bu tür faaliyetler ayrı ayrı ücretlendirilmekteydi. Ayrımcılığa karşılık olarak Gürcistan'dan gelen Müslüman halklardan olduğunu ifade etmesi açısından isimlerini Türk-Müslüman isimler olarak ifade etmektedirler. Kimi zaman da haç şeklinde dövme ve kolyelerini saklayabilmektedirler. Bu taktikler sadece aracıya yönelik değil bazen işverene yönelik de olabilmektedir. Bunlar da işverene sigara aldırma, işi bırakma, işi yavaşlatma, hastayım gelemem deme gibi taktiklerdir. Bazı durumlarda bu taktikler esnafa yöneliktir; şayet bir alternatif yoksa ve sırf Gürcü olduğu için bir ürüne mevcut fiyatından daha fazla ödediğini düşünüyorsa ufak tefek bazı şeyleri para vermeden alabiliyorlar. Bazı Gürcüler belgesiz olduklarından polis ile karşılaştıklarında kimi zaman Türkçe bilmesine rağmen Türkçe bilmiyorum, bazen de çok iyi Türkçe bilme üzerinden yerli halk rolü yapabilmektedir. Bunun yanında tüm bu ayrımcılık ve mitlerden kaçma adına ayrıca ekonomik geliri de arttırmak için de yarıcılık faaliyetleri yapmaktadırlar.

Gürcistan'dan Türkiye'ye çay tarımı için emek hareketliliğinde bulunan Gürcüler hedef bölgelerinde bir dizi ayrımcılığa maruz kalmıştır. Bu ayrımcılık yukarıda ifade edildiği haliyle belli koşullar altında yeniden üretilmektedir. Ki gündelik hayata ilişkin bölümde bu durum ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Tüm bunlara rağmen Gürcüler bu ayrımcılık ve mitlere karşı kendi taktiklerini sergilemekte, bununla müzakere etmekte ve yeniden bir oyun kurmaktadır. Bu çalışmadaki süreçler ve yapıların başka bir emek piyasasında başka bir grubu anlamaya da katkı sunacağını umuyoruz. Bu süreçleri daha iyi anlamak için ayrımcılık süreçlerinin emek piyasalarına, kapitalizme nasıl eklendiğini ve yerel ve ulusal emek piyasalarında konumların nasıl değiştiğine odaklanmak gerekmektedir.

Not: Bu çalışma "Gürcistan'dan Türkiye'ye Döngüsel emek Hareketliliği: Süreçler, Paternler ve Sonuçlar" adlı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgement: This study is based on the master's thesis titled "Gürcistan'dan Türkiye'ye Döngüsel emek Hareketliliği: Süreçler, Paternler ve Sonuçlar".

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Alpman, P. S. (2016). *Esmer yakalılar: kent-sınıf-kimlik ve Kürt emeği*. İletişim Yayınları.
- Balibar, E. & Wallerstein, I. (2007). *İrk ulus sınıf: Belirsiz kimlikler*. DABAA.
- Banks, A., Billings, D., & Tice, K. (1993). Appalachian studies, resistance, and postmodernism. In S. L. Fisher (Ed.), *Fighting back in Appalachia: Traditions of resistance and change* (pp. 283–302). Temple University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt14bt566.18>
- Bar-Tal, D. (1989). Delegitimization: The extreme case of stereotyping and prejudice. In D. Bar-Tal, C. F. Graumann, A. W. Kruglanski, & W. Stroebe (Eds.), *Stereotyping and prejudice* (pp. 169–182). Springer.
- Berger, B. (1966) Suburbia and the American dream. *The Public Interest*, 2, 80–91.
- Cantek, F. Ş. (2014). *Kenarın kitabı*. İletişim.
- Certeau, M. D., Giard, L., & Mayol, P. (2015). *Gündelik hayatın keşfi II konut, mutfak işleri*. Dost Kitapevi.
- Cioran, E. M. (2003). *Çürümenin kitabı*. Metis Yayınları.
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik hayatın keşfi –I: eylem, uygulama, üretim sanatları*. Dost Kitapevi.
- Deniz, A. & Kentel, F. (2016). De Certeau: operasyonlar, strateji, taktik ve kent. *Tarih Okulu Dergisi*, XXV, 747–761. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh888>
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. & Hülür, A. B. (2016). “Bizim müstakbel hep harap oldu”: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı: Antep-Kilis çevresi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2012). Ayrımcılığın meşrulaştırılması. K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar içinde* (s. 61–73). Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kopper, B. A. (1996). Gender, gender identity, rape myth acceptance, and time of initial resistance on the perception of acquaintance rape blame and avoid ability. *Sex Roles*, 34(1-2), 81–93.
- Lerner, M. J. (1980). The belief in a just world. In M. J. Lerner (Ed.), *The belief in a just world* (pp. 9–30). Springer.
- Opotow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of Social Issues*, 46(1), 1–20.
- Opotow, S., Gerson, J., & Woodside, S. (2005). From moral exclusion to moral inclusion: theory for teaching peace. *Theory into Practice*, 44(4), 303–318.
- Oren, N., & Bar-Tal, D. (2007). The detrimental dynamics of delegitimization in intractable conflicts: The Israeli–Palestinian case. *International Journal of Intercultural Relations*, 31(1), 111–126.
- Öksüz, M. & Özgür, E. M. (2022). Emeğin etnikleşmesi ve feminizasyonu: çay tarımında kadın ve Gürcü emeği. *Coğrafya Dergisi*, 43, 55–75. <http://dx.doi.org/10.26650/JGEOG2021-845700>
- Smith, G. (1996). Madam and Eve: A caricature of black women’s subjectivity? *Agenda*, 12(31), 33–39.
- Stokes, R., & Hewitt, J. P. (1976). Aligning actions. *American Sociological Review*, 41, 838–849.
- Streicher, H. W. (1974). The girls in the cartoons. *Journal of Communication*, 24(2), 125–129. <http://dx.doi.org/10.1111/j.14602466.1974.tb00377.x>
- Su, S. (2009). *Hurafeler ve mitler: halk İslam’ında senkretizm*. İletişim Yayınları.
- Wacquant, L. J. (2011). *Kent paryaları: ileri marjinalliğin karşılaştırmalı sosyolojisi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

